

**DRUŠTVO ZA POMOČ IN SAMOPOMOČ BREZDOMCEV KRALJI ULICE
V SODELOVANJU
Z DRUŠTVOM ZA ZMANJŠEVANJE ŠKODE ZARADI DROG STIGMA,
DRUŠTVOM PROSTOVOLJCEV VINCENCIJEVE ZVEZE DOBROTE
TER ZAVETIŠČEM ZA BREZDOMCE V LJUBLJANI – Center za socialno
delo Ljubljana center**

Končno poročilo o izvedbi terenske akcije

Tisti, ki hodite mimo ... in tisti, ki ostajamo na ulici

Opomba: poročilo ni lektorirano.

KONČNA VERZIJA

Ljubljana, julij 2015

KAZALO

Stran:

Povzetek	5
UVOD – NAROČNIK, NAROČILO IN NAMEN AKCIJE	7
OPIS METODOLOGIJE AKTIVNOSTI TER POTEKA AKCIJE	8
Potek akcije	8
Evidentiranje lokacij obiskov	9
Izvedba terenskih obiskov	11
Pregled izvedenih terenskih obiskov	12
Število vzpostavljenih stikov in posameznikov, zajetih v akcijo	13
SPOZNANJA IZ TERENSKIH OBISKOV	14
Dogajanje na obiskanih lokacijah	14
Spanje zunaj	16
Prehranjevanje	17
Stik z organizacijami	17
Lokacije dnevnega gibanja - »domači« prostori	18
Komunikacija z javnostjo	18
Predlogi brezdomnih	19
FOKUSNA SKUPINA Z IZVAJALCI PROGRAMOV	19
ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA ZA UKREPANJE	23
Priloga 1: Pregled izvedenih terenskih obiskov	27
Priloga 2: Pregled sodelujočih v akciji	30

POVZETEK

Dvomesečna terenska akcija je imela namen bolje spoznati pojav vidnega in motečega cestnega brezdomstva v Ljubljani. Akcija je obsegala 92 terenskih obiskov 15 lokacij v središču Ljubljane, s katerimi je bilo vzpostavljenih 480 stikov s približno 75 osebami, ki pogosto na teh lokacijah preživljajo dan. Gre za ljudi, ki so sicer v precejšnji meri vključeni v programe različnih organizacij in ki večinoma prenočujejo v zavetiščih, programih podprtih nastanitev ali najemniških sobah/stanovanjih, vendar pa je med njimi tudi kakih 20 % takih, ki spijo zunaj, in del takih, ki so v programe organizacij manj ali sploh ne vključeni.

Gre za v veliki meri za ljudi, ki imajo povečane potrebe po podpori, in ki se velikokrat težje vključujejo v obstoječe programe organizacij. Njihove potrebe in težave so lahko povezane:

- s težavami z odvisnostjo od dovoljenih in nedovoljenih drog,
- s težavami v duševnem in telesnem zdravju;
- s socialno ne vključenostjo na več ravneh;
- ter s pomanjkanjem delujočih in varnih socialnih mrež in socialno izolacijo.

Praviloma njihovo vedenje ni (neposredno) nasilno ali ogrožajoče, vendar pa mimoidoči in javnost lahko zaznavajo kot moteče že njihov obstoj oziroma njihovo zasedanje javnega prostora, nato pa še javno pitje, glasno govorjenje, ležanje na ulici, pa tudi ogovarjanje mimoidočih in različne oblike beračenja.

Domače in tuje izkušnje kažejo, da je tudi pri skupini brezdomnih, ki kljub obstoječim ponudbam podpore in pomoči, nadaljujejo

z načinom dnevnega brezdomstva oz. preživljajo velik del dneva na cesti, mogoče z dolgoročnim, povezanim, vztrajnim in optimističnim sodelovalnim pristopom doseči, da se v življenju premaknejo naprej in razvijejo drugačne življenjske vzorce. Vendar to ne velja nujno za vse in del brezdomnih oseb bo vedno ostajal na cesti, vsaj v nekih obdobjih letnih in življenjskih ciklusov.

Štiri organizacije, ki so sodelovale pri izvedbi akcije, so oblikovale priporočila za delo s to skupino oseb. Potrebno bi bilo:

- **povečanje dostopnosti nastanitev**, posebej še zelo nizkopražnih in s prilagojeno infrastrukturo;
- **več proaktivnega, asertivnega, sistematičnega in kontinuiranega ter vztrajnega terenskega dela z vizijo dolgoročnega delovanja in iskanja individualno prilagojenih rešitev za težave brezdomnih;**
- **razvijanje mreže dnevnih centrov** in specifičnih programskih ponudb, predvsem tudi za posebne, doslej spregledane skupine, kot so npr. **brezdomne družine;**
- **ustvarjanje varnih lokacij** za osebe, ki so **aktivni uporabniki dovoljenih in nedovoljenih drog**, kot so »mokri« dnevni centri ali varne sobe za injiciranje nedovoljenih drog;
- povečati dostopnost do **možnosti za vzdrževanje osebne higiene**, tuširanja in umivanja za brezdomne;
- **urediti situacijo na lokaciji »za zidom na Metelkovi«**, kjer je situacija zelo slaba ter tudi nevarna, in sicer predvsem za uporabnike tega prostora;
- razmisliti o novem pojavu **državljanov drugih držav EU med brezdomnimi** ter o načelih njihove umestitve v programe storitev za brezdomne.

UVOD – NAROČNIK, NAROČILO IN NAMEN AKCIJE

Mestna občina Ljubljana - Oddelek za zdravje in socialno varstvo je aprila 2015 povabila Društvo Kralji ulice, da v sodelovanju z drugimi organizacijami, ki delujejo na področju brezdomstva ali cestnega terenskega dela, organizira krajšo terensko akcijo z delovnim naslovom »Vidno in moteče cestno brezdomstvo« na območju središča Ljubljane. Namen akcije je bil detektiranje in evidentiranje javnih površin/mest, kjer se brezdomni in socialno izključeni zbirajo, njihovo osveščanje o obstoječi mreži programov za brezdomne ter poizvedba o potrebah uličnih brezdomcev in ostalih, ki se na javnih površinah moteče vedejo.

Kot smo izvajalci terenske akcije razumeli, naj bi akcija in v njej pridobljena spoznanja omogočila odločevalskim strukturam v MOL bolje spoznati in razumeti ta pojav in pridobiti osnove za razmišljanje o potrebnih ukrepih, tudi zaradi občasnih pritožb mimoidočih, bližnjih stanovalcev ter druge javnosti. Skozi akcijo naj bi bolje spoznali potrebe samih brezdomnih in razloge za njihovo druženje na ulicah v centru mesta ter izvedeli za njihove predloge o tem, kako bolje zadovoljevati njihove potrebe. Poleg tega naj bi zbrali tudi predloge organizacij, ki se s to populacijo srečujejo in izvajajo programe zanjo. Vse to bi lahko bila podlaga za sprejemanje nadaljnjih ukrepov in uvajanje sprememb v obstoječih dejavnostih.

Predlog Oddelka za zdravje in socialno varnost je bil, da terenska akcija vsebinsko zaobjame sledeče aktivnosti:

- sestanek izbranih organizacij za brezdomne z namenom oblikovanja načrta akcije,
- priprava seznama lokacij v širšem centru mesta, ki so znane kot zbirališča ciljne skupine načrtovane terenske akcije,
- priprava sheme za vnos ugotovitev iz terenskih obiskov ter opomnika z vprašanji (v nadaljevanju: »vprašalnik«) za ciljno skupino načrtovane terenske akcije, na podlagi katerega bo možno izvesti analizo stanja in potreb ciljne skupine načrtovane terenske akcije,
- izvedba obiskov posameznih lokacij iz seznama - večkratni obiski ob različnih urah dneva in ob različnih dneh,
- beleženje opažanj in odgovorov, prejetih ob posameznih obiskih lokacij iz seznama (npr. opis posamezne situacije na terenu, število uporabnikov, dinamika dogajanja; osveščanje o obstoječi mreži programov in pomoči – ustno, število razdeljenih zgibank; odgovori na pripravljena vprašanja),
- priprava skupnega poročila o akciji.

Akcija, ki je imela tako spoznavne/raziskovalne namene kakor tudi akcijske/intervencijske namene, je bila časovno, prostorsko, finančno in kadrovsko precej omejena. Tako smo se osredotočili le na prostor centra Ljubljane ter na dnevni čas. Časa za kako posebno usposabljanje in usklajevanje terenskih delavcev te akcije ni bilo, zato smo akcijo izvajali pretežno z izkušenimi delavci na področju brezdomstva, ki imajo tudi veliko izkušenj s

terenskim delom ter poznajo »svojo« populacijo. V pridobljenih spoznanjih se tako zrcalijo ne samo podatki, pridobljeni v sami akciji, temveč tudi zbrano večletno znanje in izkušnje ter intuitivne ocene delavcev, ki so sodelovali pri pripravi in izvedbi akcije ter pri oblikovanju pričujočega končnega poročila. Kar se tiče raziskovalnega vidika ima torej ta akcija pomen pilotskega, eksplorativnega raziskovanja.

Zaradi poudarka akcije na bivanju ljudi na ulicah v dnevnem času ter na odzivih mimoidočih smo se odločili poročilo nasloviti »Tisti, ki hodite mimo ... in tisti, ki ostajamo na ulici«.

OPIS METODOLOGIJE AKTIVNOSTI TER POTEKA AKCIJE

V dogovoru z Oddelkom za zdravje in socialno varstvo MOL je društvo Kralji ulice prevzelo vlogo koordinatorja terenske akcije, organizatorja fokusne skupine, izvajalca analize zbranih izpolnjenih vprašalnikov in pogovora na fokusni skupini ter pripravljalca končnega poročila za MOL.

Na uvodnem sestanku 24. 4. 2015 v mestni hiši v Ljubljani so predstavniki Oddelka za zdravje in socialno varstvo MOL vsem prisotnim razložili namen akcije. Predstavniki vseh prisotnih organizacij so povedali, kje je lahko njihov prispevek v tej terenski akciji, in predstavljen je bil predvideni načrt dela. Že na uvodnem sestanku je stekla beseda o naših opažanjih ter izkušnjah glede te problematike, ideje o lokacijah zbiranja ter o morebitnih predlogih ter smernicah za naprej.

POTEK AKCIJE

V začetni/pripravljalni fazi raziskovanja je bil predlagan (in kasneje tudi uresničen) sledeči terminski plan dela:

1. 08.05.2015 do 13.05.2015 - Izdelava delovnega osnutka sheme opazovanja na terenskih obiskih oziroma kratkega vprašalnika za terenske delavce, pri čemer se shema razvije v sodelovanju in s pripombami sodelujočih organizacij.
2. Do 15.05.2015 – skupaj s sodelujočimi organizacijami detektiranje lokacij, kjer se brezdomni in socialno izključeni zbirajo. Nato se evidentirane lokacije razdelijo med sodelujoče organizacije, tako da naj bi vsaka izvajala obiske na določenih lokacijah, v skladu z vedenjem in domnevami o tem, kateri organizaciji so ljudje, ki se na določeni lokaciji zbirajo, najbližji. Predlagan je okvirni načrt, da se vsako lokacijo obiskuje do 3x tedensko ob različnih urah.
3. Od 18.05. do 19.06.2015 izvajanje obiskovanja določenih lokacij, beleženje opažanj, izpolnjevanje vprašalnikov, deljenje letakov (letak »Sit, umit in obrit«).

4. 22.06.2015 – izvedba fokusne skupine z vsemi sodelujočimi organizacijam v terenski akciji, z namenom iskanja različnih možnih rešitev za problem vidnega in motečega cestnega brezdomstva v MOL.
5. Od 23.06.2015 do 5.7.2015 – zbiranje in analiziranje vprašalnikov ter rezultatov fokusne skupine.
6. Do 06.07.2015 – priprava in oddaja končnega poročila.

EVIDENTIRANJE LOKACIJ OBISKOV

V proces detektiranja in evidentiranja lokacij so se vključili Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote (vnaprej: VZD), društvo Stigma, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani, Mreža mlada ulica, Zavetišče na Vošnjakovi ter društvo Kralji ulice (vnaprej: KU).

Pri pripravi načrta akcije ter njeni izvedbi so sodelovali društvo Stigma, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani ter društvo Kralji ulice. Na zaključni fokusni skupini so sodelovali predstavniki Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani ter društva Kralji ulice.

Ker so našo ciljno populacijo sestavljali predvsem ulični brezdomci ter drugi socialno izključeni, ki se čez dan zbirajo na javnih površinah, smo bili pri terenski akciji osredotočeni na dnevni čas, na čas, ko je po naših predvidevanjih na teh lokacijah tudi največ ostalih ljudi.

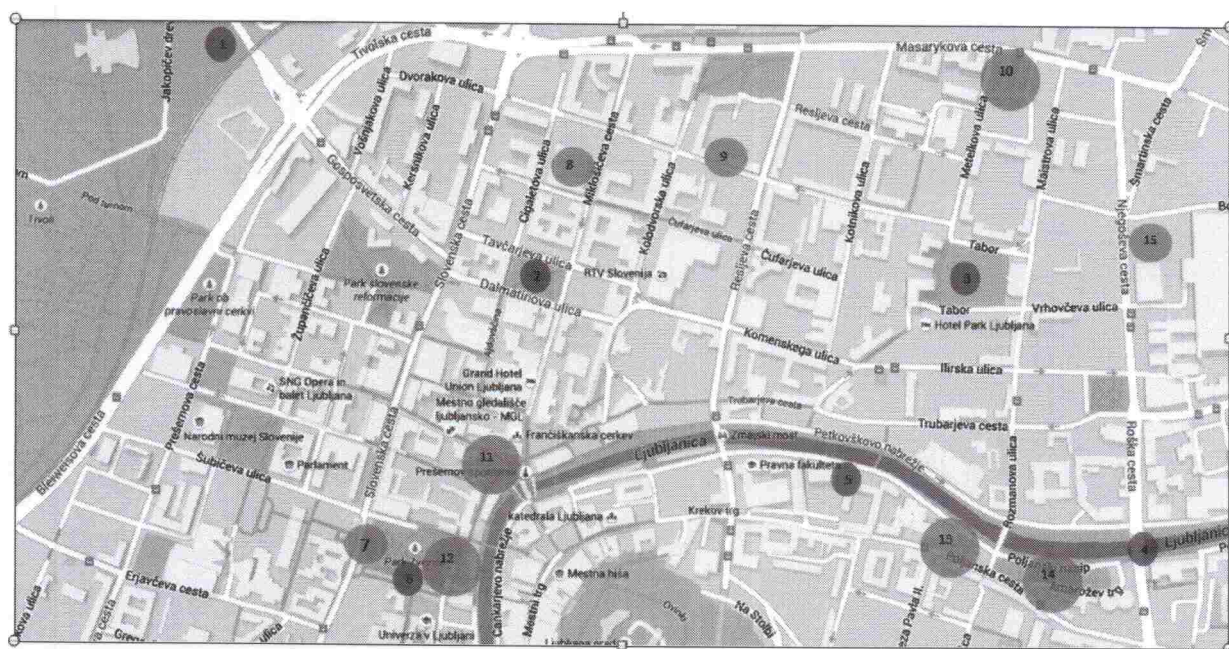
Poleg takojšnjih opažanj o lokacijah zbiranja na uvodnem sestanku v mestni hiši smo proces evidentiranja lokacij nadaljevali še nekaj dni kasneje, med katerimi je vsaka organizacija zbrala svoje izkušnje in v tabelo dodajala lokacije, na katerih naj bi se zbirali njihovi uporabniki. Rezultate kaže tabela 1.

Nato smo si evidentirane lokacije vse štiri sodelujoče organizacije, ki smo obiskovale teren, razdelile glede na bližino naših dnevnih centrov/zavetišč ter domnev o tem, uporabniki katere organizacije se tam zbirajo. Obiske terenov so izvajali društvo Stigma, Zavetišče na Poljanski ulici, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote ter društvo Kralji ulice. Nekatere lokacije (predvsem tiste, ki so v strogem delu centra mesta) je obiskovalo več organizacij. Razpored lokacij po organizacijah je viden v tabeli 1 ter na sliki 1.

Tabela 1: Seznam lokacij terenskih obiskov ter njihova porazdelitev med sodelujoče organizacije.

ORGANIZACIJA: LOKACIJE:	Društvo Stigma	Zavetišče za brezdomce LJ	Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote	Društvo Kralji ulice
1. Tivoli – parkomat				X
2. Miklošičev park				X
3. Park Tabor				X
4. Fabianijski most				X
5. Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj		X		X
6. Garažna hiša Kongresni trg			X	X
7. Plečnikov podhod			X	
8. Okolica dnevnega centra Kraljev ulice				X
9. Slomškova ulica – pred trgovino Mercator				X
10. Metelkova »za zidom« (gre za dvorišče zapuščene stavbe, na križišču Šmartinske ter Metelkove ulice, vhod iz Metelkove ulice)	X			
11. Prešernov trg	X			X
12. Kongresni trg	X		X	X
13. Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu		X		
14. Ambrožev trg – park in okolica		X		X
15. Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer				X

Slika 1: Grafični prikaz obiskovanih lokacij in števila obiskov

LOKACIJE

- 1 Tivoli – parkomat
- 2 Miklošičev park
- 3 Park Tabor
- 4 Fabianjev most

- 5 Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj
- 6 Garažna hiša Kongresni trg 3
- 7 Plečnikov podhod
- 8 Okolica dnevnega centra Kraljev ulice

- 9 Slomškova ulica – pred trgovino Mercator
- 10 Metelkova »za zidom« 10
- 11 Prešernov trg
- 12 Kongresni trg

- 13 Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu
- 14 Ambrožev trg – park in okolica
- 15 Njegojseva ulica – pred trgovino Hofer

lokacije, ki so imele 8 in več obiskov

lokacije, ki so imele od 4-6 obiskov

lokacije, ki so imele od 1-3 obiske

IZVEDBA TERENSKIH OBISKOV

Terenske obiske so izvajale različne kombinacije terenskih delavcev iz posamezne organizacije. Iz društva Stigma, Zavetišča za brezdomce v Ljubljani ter društva Kralji ulice so terenske obiske izvajali zaposleni strokovni delavci, iz Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote pa večinoma prostovoljni sodelavci.

Predhodno smo pripravili shemo za opazovanje/vprašalnik, ki je služil kot izhodišče za pogovor na terenu ter za zapis poročila o obisku. Bil je razdeljen na več sklopov oz tematskih področij:

1. opis trenutne situacije na terenu oz. sestave skupine in dogajanja;
2. podrobnejši opis ljudi, predvsem informacija ali ocene (kjer so bile možne in smiselne) o tem, kje posamezniki spijo, kje se prehranjujejo, ali so uporabniki nedovoljenih drog ali

alkohola, kje se zadržujejo - kje so njihovi »domači prostori«, ali so v stiku s organizacijami, in če DA, katerimi ter kakšno pomoč/podporo od njih dobivajo:

3. zapis vsebine pogovorov; pogovor smo usmerjali v pogovor o njihovem spanju, prehranjevanju, dnevnem gibanju, stiku z institucijami,... Pomembna tema je bila, ali imajo kakšne ideje, kakšne vrste podpore ali aktivnosti bi še rabili in s kakšnimi težavami se srečujejo;
4. zapis vtisov in mnenja terenskih delavcev o obisku, o dogajanju na lokaciji, o ljudeh, ter lastni predlogi o tem, kaj bi ljudje na cesti še potrebovali.

Dogovor je bil, da vprašalnika ne izpolnujemo med samim obiskom, temveč po njem, pri čemer naj bi posamezna okenca vprašalnika služila predvsem kot opomnik, kaj opazovati in kakšne informacije zbirati.

Opozoriti je potrebno, da so se terenski obiski izvajali v zelo različnih pogojih. Včasih je bila prisotna ena ali dve osebi, včasih pa tudi do 20. Terenski opazovalec je včasih osebe poznal, drugič pa ne, ali vsaj ne vseh. Včasih je bilo moč domnevati, da so bile osebe pod vplivom alkohola, nedovoljenih drog ali farmacevtskih drog, včasih je kdo spal. Obiski so se dogajali tudi ob hkratnih interakcijah z mimoidočimi oz. lahko v kontekstu nekih živih mestnih/cestnih dogajanj. Zato obiski niso potekali na kak standardiziran način, niti niso vedno omogočali zbiranja kakih standardiziranih informacij.

Dogovor med sodelujočimi terenskimi obiskovalci je bil, da se na terenu poskušajo čim več pogovarjati. Čeprav so terenski delavci pogovor karseda usmerjali na teme iz vprašalnika, je pogovor večkrat stekel tudi na druge teme. Zato se je bilo o temah iz vprašalnika mogoče včasih bolj, drugič pa manj usmerjeno pogovarjati. Obiski so torej potekali zelo raznoliko, fleksibilno in »leteče«, zaradi česar so bili tudi vprašalniki po obiskih izpolnjeni zelo različno.

PREGLED IZVEDENIH TERENSKIH OBISKOV

Vse organizacije, ki so obiskovale teren, so ob različnih dnevih ter urah skupno opravile 92 obiskov. Obiski so bili izvedeni v času med 8.00 in 20.30 h, od vseh pa jih je bilo 6 izvedenih ob sobotah ali nedeljah. V času petih obiskov na obiskanih lokacijah niso našli nikogar. Nekatere lokacije je obiskovalo več organizacij, nekatere lokacije pa samo po ena organizacija. Na obiskih smo povprečno srečali po malo manj kot 5 oseb. Tabela 2 prikazuje, koliko obiskov je bilo na posameznih lokacijah ter katere organizacije so obiskovale posamezno lokacijo.

Tabela 2: Lokacije glede na število obiskov in njihove izvajalce

Obiskane lokacije:	Število obiskov na tej lokaciji:	Kdo je izvajal obiske:
Ambrožev trg – park in okolica	23	ZAVETIŠČE
Metelkova »za zidom«	10	STIGMA
Prešernov trg	8	STIGMA, KU
Kongresni trg	8	VZD, STIGMA, KU
Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	8	ZAVETIŠČE
Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	6	KU
Plečnikov podhod	5	VZD
Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer	5	KU
Slomškova ulica – pred trgovino Mercator	4	KU
Garažna hiša Kongresni trg	3	VZD, KU
Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj	3	ZAVETIŠČE, KU
Miklošičev park	3	KU
Park Tabor	3	KU
Fabianijev most	2	KU
Tivoli – parkomat	1	KU

ŠTEVILO VZPOSTAVLJENIH STIKOV IN POSAMEZNIKOV, ZAJETIH V AKCIJO

Priloga 1 kaže, kdaj in kje so bili izvedeni terenski obiski, kdo jih je izvedel in koliko ljudi iz ciljne skupine so terenski delavci na lokaciji srečali. Glede na te podatke smo na terenu skupno vzpostavili 480 stikov z ljudmi po različnih lokacijah. Vendar pa to število pomeni le 480 stikov, ne pa tudi 480 različnih posameznikov. Ljudje, s katerimi smo vzpostavili 480 stikov so bili namreč zelo pogosto isti, velikokrat isti ljudje na istih lokacijah, velikokrat pa smo isti nabor ljudi srečevali tudi na različnih lokacijah.

Tako se je pojavila težava, kako ugotoviti, koliko različnih posameznikov smo dejansko zajeli v naši terenski akciji. Vendar pa smo na fokusni skupini ugotovili, da nam je večina ljudi, ki smo jih na terenu srečali, poznanih, zato smo se odločili, da bomo ljudi (za interno rabo) poimensko zapisali ter jih poskušali prešteti. Uspelo nam je zbrati okoli 75 imen različnih ljudi, ki smo jih prepoznali na terenu. Med njimi je bilo približno 10 % žensk (vendar o njihovi

specifični problematiki v tem poročilu ne pišemo). Domnevamo, da ta številka predstavlja dovolj točno oceno števila oseb, ki so se v času enega meseca dovolj pogosto pojavljale na ljubljanskih ulicah. Seveda pa je verjetno, da so se na ulicah pojavljale še druge osebe manj pogosto in jih je naših 92 terenskih obiskov »zgrešilo«.

SPOZNANJA IZ TERENSKIH OBISKOV

Spoznanja iz terenskih obiskov, zapisana v shemah za opazovanje, smo združili v sedem kategorij. Spodaj opisane ocene niso kvantificirane, ker pogoji zbiranja podatkov tega niso dovoljevali. Ocene so oblikovane po načelu povzemanja večinskih opažanj. Med besedilom se nahaja še nekaj dodatnih opažanj »v okvirčkih«.

1. DOGAJANJE NA OBISKANIH LOKACIJAH

Na vseh lokacijah je bilo trenutno dogajanje dostikrat zelo podobno. Ljudje so se pogovarjali, po lastnih izjavah »zabijali čas«, po večini tudi popivali ter kadili. Velika večina obiskanih tako preživi skoraj vsak dan, saj je tukaj njihova družba, tako »zabijajo čas«. V poletnem času in lepem vremenu, ko oživiti tudi celotno mesto, se še pogosteje družijo zunaj. In ker je najbolj priročno ter zanimivo biti med večjo množico ljudi, so ta zbirališča predvsem javne površine v centru mesta.

Na Prešernovem trgu, Kongresnem trgu, v garažni hiši Kongresni trg, na Slomškovi ulici pred trgovino Mercator, pri garažni hiši Kapitelj ter na Njegoševi cesti pri trgovini Hofer so ljudje prodajali ulični časopis Kralji ulice. Tako se na teh lokacijah pogosto zbirajo prodajalci časopisa.

Dodatno opažanje 1

Na Kraljih ulice mesečno dobivamo pritožbe čez naše ulične prodajalce, glede njihovega neprimerne vedenja do strank. V večini primerov gre za eno in isto osebo, ki je že več kot dve leti izključena iz prodaje časopisa in od takrat nima stika z društvom. Do izvoda časopisa pride na najrazličnejše načine, s katerim potem prosi za denar. Če ga mimoidoči zavrnejo, jih verbalno napade, ozmerja, popljuje... Tako je razumljivo, da so ljudje jezni, prestrašeni in imajo slabo mnenje o brezdomcih ter prodajalcih uličnega časopisa. Nanj pa so jezni tudi prodajalci časopisa, saj meče slabo luč tudi na njih.

Pri garažnih hišah pogosto pomagajo turistom plačevati parkirnino in si tako prislužijo še kaj drobiža.

Predvsem na Prešernovem trgu ter pri Garažni hiši pod Kongresnim trgom je bilo zelo pogosto prisotno tudi ogovarjanje in »fehtanje« mimoidočih za drobiž.

V poročilih iz Poljanskega nasipa in Ambroževega trga je bilo pogosto zapisano, da ljudje rešujejo križanke, berejo ali pa pišejo dnevnik. Gre za ljudi, ki se že nekaj časa vsakodnevno zadržujejo na istih lokacijah.

Pogosto je na različnih lokacijah v poročilih terenskih obiskov zapisano, da posamezniki spijo.

Specifična je lokacija Metelkova »za zidom«, kjer poročajo, da so opazili dogovarjanje o preprodaji, preprodaja ter uživanja različnih nedovoljenih drog (tablete, heroin, kokain,...), kar ni bilo omenjeno na nobeni drugi lokaciji (razen kajenja kanabisa enkrat na Prešernovem trgu in enkrat na Kongresnem trgu). Zaradi uživanja drog (odpadne igle) ter polno smeti (ni košev za smeti) terenski delavci opozarjajo, da je ta prostor nevaren za ljudi, ki se tam zbirajo in tudi za mimoidoče, ki tja zaidejo, čeprav teh ni zelo veliko, saj je prostor malo odmaknjen od ceste.

O prepirih ter nasilju najdemo le en zapis, in sicer na Metelkovi »za zidom«. Sicer so ljudje, ki se zbirajo na Prešernovem trgu, poročali, da se kdaj zgodijo pretepi in da posreduje policija, vendar to ni pogosto. Je bilo pa dvakrat zapisano (pri garažni hiši Kongresni trg ter na Kongresnem trgu), da so se ljudje med seboj zelo glasno pogovarjali – izgledalo je, kot da se prepirajo, vendar so bili samo v vinjenem stanju in je zato njihov pogovor potekal glasneje kot bi sicer.

Dodatno opažanje 2

Kot je bilo ugotovljeno v terenski akciji, ljudje na lokacijah večinoma tudi popivajo, kar lahko privede do tega, da glasneje govorijo, kričijo, se prepirajo, opotekajo, ležijo po tleh. Takšne pritožbe pogosto letijo na dogajanje na Prešernovem trgu ter na Kongresnem trgu. Zgoraj omenjena dejanja sama po sebi niso nevarna za okolico in mimoidoče, kljub temu pa so za ljudi neprijetna ter problematična.

Dogajanje na lokacijah je povzeto po zapisnikih terenskih obiskov in je bilo opisano v večini kot neškodljivo za okolico ter za ostale ljudi, ki se tu gibljejo. Tudi sami (ulični brezdomci in drugi, ki se tam zbirajo) pravijo, da je situacija bolj mirna, ko smo terenski delavci prisotni na lokacijah, ter podpirajo to, da bi bili večkrat prisotni na terenu. Vendar pa se terenski delavci zavedamo, da je situacija verjetno večkrat lahko tudi drugačna, prav tako pa lahko določeno vedenje posameznikov ciljne populacije pri mimoidočih povzroči neprijetne občutke in tesnobo.

2. SPANJE ZUNAJ

Večina ljudi, ki je bila zajeta v naši terenski akciji, spi v Zavetišču za brezdomce v Ljubljani (ki se nahaja na Poljanski cesti), v zavetišču Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, nekaj izmed njih je trenutno vključenih v program Individualizirana celovita nastanitvena podpora, ki ga izvaja društvo Kralji ulice. Nekateri posamezniki so nastanjeni v nastanitvenih centrih, nekateri živijo doma s starši/sorodniki, nekaj pa jih živi v najemniških sobah/stanovanjih ter lastnih stanovanjih, slednje je bil najpogostejši odgovor tistih, ki se zadržujejo na Metelkovi »za zidom«.

Nekateri so povedali, da že nekaj časa živijo tako, ali pa zaradi različnih razlogov »krožijo« med posameznimi organizacijami in ponodbami, kar pomeni, da so nekaj časa v enem zavetišču, potem v drugem, potem pri prijateljih ali drugih prenočiščih, potem se zopet vrnejo v zavetišče,...

Dodatno opažanje 3

Pred Društvom prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote so med terensko akcijo govorili z družino, ki spi zunaj. Gre za mamo, očeta in sina, starega okoli 10 let. Pred nekim časom so prišli v Slovenijo, starša sta se pred mesecem dni vključila tudi v prodajo uličnega časopisa. Ker trenutno ne najdejo strehe nad glavo, v MOL pa ne obstajajo programi, kamor bi se vključila celotna družina, vidijo kot edino možnost za to, da ostanejo skupaj, to, da spijo zunaj.

Poleg tega na Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote zahajata tudi oče in sin, ki sta zatočišče začasno našla v drvarnici neke hiše.

Na Kraljih ulice se v zadnjem času vse pogosteje srečujemo z družinami z majhnim otroci, ki prihajajo v dnevni center. Zavedamo se, da takšen dnevni center ni nikakor primeren za otroke, vendar trenutno nimamo druge alternative.

Kljub različnim opcijam za prenočevanje, pa kar nekaj ljudi še vedno spi zunaj. Pri našem terenskem delu je bilo slabih 20% ljudi takšnih, ki so sami rekli ali pa že od prej zanje vemo, da prespijo zunaj. Razlogi za spanje zunaj so različni: ali že izkoristijo omejen čas, ko lahko bivajo v določeni organizaciji – to so predvsem tujci, ki imajo omejeno spanje na en teden v zavetišču, ali prekršijo pravila hišnega reda organizacij in so iz njih izključeni (nekateri pravijo, da so »izkoristili že vse bonuse« – to pomeni, da se v določene organizacije zaradi večjega števila kršitev pravil ne morejo več vrniti) ali pa za programe niso primerni (npr. družine, ljudje s specifičnimi potrebami, ženske,..). Potem se selijo od prijateljev do prijateljev/znancev, nazadnje pa končajo s spanjem na ulici, saj so izkoristili vso svojo

(sorazmeroma majhno) socialno mrežo. Torej gre za ljudi, ki so sicer v stiku z različnimi organizacijami, vendar so iz različnih razlogov bili primorani spati zunaj, na ulici. Kot točke svojega spanja navajajo podhod pri Kongresnem trgu, Kongresni trg, garažno hišo Kongresni trg, zapuščene stavbe na različnih lokacijah, pod mostom (najverjetneje gre za Fabianijev most), park Tivoli, zunaj pri zavetišču, vagone, eden pa je pripovedoval, da povsod, kjer se lahko spi v spalni vreči. Ker je trenutno pomlad/poletje pravijo, da je to lažje, vendar si večina želi imeti nekje posteljo.

Dodatno opažanje 4

Na Kralje ulice prihajajo tudi ljudje, ki jih nismo našli na terenskih obiskih, a za njih vemo, da spijo zunaj, vendar za javnost niso problematični, saj niso vidni in tako niso moteči na javnih površinah. Pogosto ti ljudje nočejo povedati, kje so njihovi prostori/kje prespijo, se skrijejo in so neopazni, zato je težko določiti, koliko je zares teh ljudi in kje so njihove lokacije.

3. PREHRANJEVANJE

Večina ljudi, ki se zadržuje na ulici, se prehranjuje v Zavetišču na Poljanski ter na VZD. Nekateri pravijo, da četudi poznajo te opcije, pogosto kar sami poskrbijo za prehrano – uporabljajo ponudbo fast food-a ali pa si kaj sami skuhamo tam, kjer spijo (op. kjer je to možno). Eden je izpostavil, da hodi po hrano na Karitas. Tako glede prehranjevanja ni bilo izpostavljenih nobenih težav.

4. STIK Z ORGANIZACIJAMI

Vsi, s katerimi smo na terenu prišli v stik, poznajo vsaj eno organizacijo, ki deluje na področju brezdomstva. V njene/njihove programe so vključeni preko prodaje časopisa, prehranjevanja, programov spanja ali nastanitve, dnevnih centrov, deljenja oblek,... Pravijo, da večinoma z njimi nimajo težav, da jim pogosto pomagajo pri urejanju zadev ter da se na njih lahko obrnejo, nekateri pa pravijo, da pomoči ne potrebujejo in da se znajdejo sami. Organizacije, predvsem dnevne centre, pa radi obiskujejo tudi iz razloga, ker imajo tam družbo. Zanimiv podatek je tudi ta, da se ljudje pogosto, ko pridejo v stik s kakšno organizacijo, tja tudi vračajo.

Dodatno opažanje 5

Na terenskem obisku, ki je bil izveden zvečer pri Fabianijevem mostu, sva s sodelavcem srečala starejšega gospoda, ki se je ravno odpravljal spat. Povedal nama je, da že nekaj časa spi pod mostom, da jih je trenutno šest, ki spijo tukaj, poleg tega ima nekdo izmed njih psa in je zaradi tega bolj prijetno. Na kosilo hodi vsak dan v zavetišče, ne pozna pa organizacij, kjer

bi lahko dobil nova oblačila. Povedala sva mu, da imamo na Kraljih ulice tudi garderobo, kjer si lahko pride iskat nova oblačila. Rekel je, da prvič sliši za to in da se bo verjetno oglasil.

Ker poznajo organizacije, ki delujejo na področju brezdomstva, je večina že poznala letak »Sit, umit in obrit« ali pa je že poznala veliko informacij, ki so na njen navedene in ga pogosto niti niso želeli vzeti oziroma niso imeli potrebe po tem.

Nekaj izmed vprašanih pa je imelo tudi kake kritične pripombe čez organizacije ter delo, ki tam poteka. Po njihovem mnenju imajo tujci več »privilegijev« kot Slovenci, poleg tega pa se donacije naj ne bi prerazporejale pravično. Kljub tem očitkom, pa se v organizacije večinoma vračajo.

Dodatno opažanje 6

Na Metelkovi »za zidom« se po pripovedovanjih društva Stigma zbirajo tako ljudje, ki imajo stik z najrazličnejšimi organizacijami kot tudi ljudje, ki ni nimajo stika in ne želijo obiskovati nobene organizacije. Pa vendar ti kljub temu prihajajo v stik z društvom Stigma, ki s svojim terenskim delom nudi podporo in pomoč na terenu.

5. LOKACIJE DNEVNEGA GIBANJA - »DOMAČI« PROSTORI

Brezdomni pravijo, da so njihove lokacije gibanja po navadi vsakič iste, temu pripomore tudi to, da se »tam« poznajo z ostalimi, tam imajo družbo. Kot domače prostore navajajo razne organizacije, dnevne centre, parke, trge ter posamezne ulice (npr. Cigaletova, Slomškova,...). Čez dan se premikajo po celotni Ljubljani glede na odprtost in ponudbo organizacij (kosilo v Zavetišču, večerja na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote..), ki jih obiskujejo, zaradi prodaje časopisa, zaradi »fehtanja« (pravijo, da ne morejo »fehtati« cel dan na eni lokaciji). V strogem centru mesta se zadržujejo cel dan, tudi do večera, medtem ko na Metelkovi »za zidom« po navadi nekje do popoldneva.

6. KOMUNIKACIJA Z JAVNOSTJO

Z javnostjo oziroma mimoidočimi načeloma nimajo težav. Ljudje po večini kar hodijo mimo njih, jih ignorirajo, včasih pa se kdo tudi ustavi in se z njimi zaplete v pogovor. Večkrat se ustavijo turisti, ki jih vprašajo za pot. Glavni razlog, zakaj se mimoidoči ustavijo, pa je nakup časopisa od uličnih prodajalcev. Pogosto pa se pri njih ustavijo tudi policisti ter varnostniki (pri garažnih hišah).

Razlog, zakaj oni stopajo v stik z okolico, je prav tako prodaja uličnega časopisa. Mnogi imajo stalne stranke, ki se večkrat ustavijo ter poklepetajo z njimi. Prav tako pa pogosto pristopajo do mimoidočih zaradi »fehtanja«.

7. PREDLOGI BREZDOMNIH

Na terenu smo ljudi tudi spraševali, kakšne so še njihove potrebe in na katerih področjih bi morali še kaj dodanega postoriti. Veliko jih je povedalo, da v mestu še vedno primanjkuje dostopnih ležišč ter možnosti prenočitve ali bivališča. Predolgo čakajo tudi na stanovanja (op. bivalne enote), zaradi česar morajo potem iskati druge začasne rešitve. Želijo si svojih sob, saj imajo slabe izkušnje z deljenjem sob še z drugimi. Podpirajo obiske organizacij na terenu, saj imajo tako več možnosti za pogovore, poleg tega pa se po njihovem mnenju scena na lokacijah umiri. Želijo si še več prostorov za druženje in tudi prostorov, kjer so jim brezplačno na voljo računalniki ter kjer lahko gledajo televizijo. Predlagajo še odprtje kakšnega dodatnega dnevnega centra v samem centru mesta.

Želijo si več možnosti za uporabo tople vode tam, kjer se tuširajo, saj le te pogosto zmanjka in potem nimajo volje za tuširanje.

Nekaj vprašanih je predlagalo tudi, da bi moralo biti več različne ponudbe za izhod iz droge, nekateri predlagajo tudi odprtje varnih sob.

FOKUSNA SKUPINA Z IZVAJALCI PROGRAMOV

Po izvedbi 92 terenskih obiskov 15 lokacij v središču mesta smo pripravili hiter pregled ugotovitev iz izpolnjenih opazovalnih shem in o njih spregovorili na fokusni skupini, ki so se je udeležili predstavniki Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani ter društva Kralji ulice. S predstavniki društva Stigma, ki se fokusne skupine niso utegnili udeležiti, smo se kasneje pogovarjali posebej. V nadaljevanju povzemamo teme pogovora na tej fokusni skupini.

En sklop pogovora se je vrtel okrog vprašanja, koliko je ljudi, ki jih lahko bolj ali manj stalno ali vsaj pogosto srečujemo na ulicah središča Ljubljane. V zvezi z 480 naštetimi vzpostavljenih stikih so člani skupine povedali, da je dejansko število (različnih) posameznikov precej manjše. Različne lokacije v centru Ljubljane lahko morda grobo razdelimo na tri skupine: **prvo** sestavljajo lokacije v bližini Zavetišče za brezdomce v Ljubljani, torej na Poljanski cesti, na Poljanskem nabrežju in na Ambroževem trgu, kjer se bolj ali manj zadržuje manjše število vedno istih uporabnikov (stanovalcev) Zavetišče za brezdomce v Ljubljani. **Drugo** skupino sestavljajo vse ostale lokacije razen lokacije »za zidom na Metelkovi«. Na njih lahko

srečujemo skupino približno kakih 40-45 oseb, ki v veliki meri krožijo med temi lokacijami, obenem pa tudi krožijo med organizacijami, pač glede na njihove urnike odprtosti, ponudbe hrane in drugega. Ti so torej pretežno vsi uporabniki programov in ponudb ene ali pogosto več organizacij, in jih te organizacije dobro poznajo. Gre predvsem za Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote ter društvo Kralji ulice, uporabniki pa sicer uporabljajo tudi ponudbo kosil pri Zavetišče za brezdomce v Ljubljani in še kako drugo ponudbo. **Tretjo** skupino lokacij in uporabnikov predstavljajo tisti, ki se jih najde »za zidom na Metelkovi«. Ti so v veliki meri uporabniki nedovoljenih drog, za razliko od drugih, ki so v večji meri uporabniki alkohola. Člani skupine pa so bili enotni v tem, da so smo veliko večino ljudi, ki smo jih na terenskih obiskih srečevali, poznali že od prej, ker so ali so bili uporabniki različnih ponudb organizacij.

Del pogovora se je vrtel okrog vprašanja, ali gre pri ljudeh, s katerimi smo vzpostavili stik, za poseben, bolj »neprilagojen«, »težko dostopen« ali »vedenjsko problematičen« del populacije brezdomnih v Ljubljani. Razprava ni nedvoumno potrdila takih sklepov ali oznak skupine oseb, s katerimi smo se srečevali na terenskih obiskih. Za osebe iz zgoraj omenjene prve in druge skupine sploh ne velja, da bi bili težko dostopni, saj so večinoma uporabniki programov ene ali več organizacij, medtem ko to bolj velja za osebe iz tretje skupine. Ti se zbirajo za zidom na Metelkovi, predvsem v dopoldanskem času in je njihovo zbiranje tam povezano z (dopoldanskim) delom metadonskega centra na Metelkovi. Za zidom poteka tudi veliko uporabe nedovoljenih drog (tudi injiciranja), nakupovanja in prodajanja ter vseh s tem povezanih opravkov in dejavnosti. Mnoge od teh oseb niso vključene v kake druge programe (razen metadonskega programa, ali sploh tudi tega ne), in je njihovi edini stik z organiziranim delom srečevanje s terenskimi delavci Stigme, ki prihajajo na lokacijo »za zidom«.

Za osebe iz vseh treh skupin velja, da mnogi izmed njih (verjetno večina) imajo urejeno nastanitev in ne spijo zunaj. Spijo v najemniških sobah, samskih domovih, zavetiščih, podprtih stanovanjih in podobno. Vendar pa mnogi živijo po vzorcu dnevnega brezdomstva, kar pomeni, da se veliko zadržujejo na ulicah v mestu oz. da velik del njihovega življenja poteka na ulicah. Kljub temu pa jih med njimi tudi nekaj, ki spijo na prostem, verjetno še pogosteje v toplih mesecih. Intuitivna ocena je, da je takih kakih 20 % od vseh, s katerimi smo vzpostavili stik. Ti spijo v parkih, v garažah, v »bazah«, v vagonih in podobnih, bolj ali manj javnih lokacijah.

Med njimi in tudi vsemi, ki smo jih srečali med terenskimi obiski, je veliko takih, za katere bi lahko rekli, da imajo izrazito povečane potrebe po podpori, kar lahko vključuje težave v telesnem in duševnem zdravju, odvisnosti, izrazito pomanjkanje dobrih izkušenj z organizacijami, avtoritetam in skrbniki. Za mnoge od njih smo prepoznali, da so že bili vključeni v kake programe ali oblike nastanitve, pa so jih zapustili ali bili iz njih izključeni.

Glede stopnje njihove vedenjske problematičnosti ali motečnosti s stališča javnosti nismo oblikovali kakih jasnih stališč. Vendar pa med terenskimi obiski nismo opazili takega nasilja ali velike konfliktnosti in tudi brezdomni sami niso o tem poročali ali se nad tem (preveč) pritoževali. Na osnovi izkušenj sklepamo, da so pojavi nasilnih ali izrazito motečih dejavnosti na ulicah precej redki. Vendar pa je motečnost relativen pojem in odvisna predvsem od ocen in dojemanj opazovalcev. In če mimoidoče moti, da ljudje na cesti pijejo, se glasno pogovarjajo ali celo ležijo/ spijo, ali pa da ponujajo v nakup Kralje ulice in drugače ogovarjajo ljudi, potem je možno domnevati, da je stopnja motečnosti lahko na posameznih lokacijah in v določenih trenutkih za koga velika. Seveda pa so med ljudmi velike razlike, in opazili smo, da je mogoče zelo velik del motečih »incidentov« pripisati le zelo malemu številu oseb, ki so pogosto na ulicah. Bilo pa je izraženih več ocen, da morda meščane veliko bolj motijo in se čutijo ogroženi v primerih ne-brezdomnih mladih, ki pijejo in se glasno pogovarjajo kot pa od brezdomnih oseb, ki jih razmeroma stalno videvajo na istih lokacijah in so v svojem vedenju na nek način bolj predvidljivi.

Glede izziva, ki ga predstavlja moteče vedenje, ter glede s tem povezanega vprašanja, kaj je mogoče storiti, da bi problem zmanjšali, so si bili člani fokusne skupine, ki so bili »eksperti praktičnega strokovnega dela« s to populacijo, precej enotni, da se pojava cestnega (in/ali dnevnega) brezdomstva ne bo dalo nikoli povsem odpraviti, ker bo vedno del ljudi, ki bodo v okviru pogojev demokratične družbe človekovih pravic prihajali na cesto in tam preživljali dober del svojega življenja. Vendar pa smo kmalu začeli navajati primere dobrih praks, ali primere dela s posamezniki, ki jih je uspelo z dolgotrajnim delom ali z inovativnimi pristopi na nek način »spraviti iz ulice«, jim pomagati doseči dostojno in sprejemljivo nastanitev in drugačne načine preživljanja dnevnega časa, ki niso bili več vezani na ulico in moteči za javnost. Na osnovi teh primerov je fokusna skupina opozorila na naslednje možnosti in potrebe:

- Ena od ključnih zahtev se nanaša na potrebo po terenskem delu. Potrebno bi bilo sistematično terensko delo na različnih lokacijah in v različnih časih, torej premik v smeri proti bolj stalni prisotnosti na terenu in bolj asertivnem terenskem delu. Smisel tega bi bil v sprotnem učinku »pomirjanja scene«, kar so omenjali brezdomni sami, ter v navezovanju dobrih odnosov zaupanja med delavci in brezdomnimi, kar je predpogoj za vsako drugo delo z njimi. S terenskim delom ter preko preživljanja časa med ljudmi je lažje prepoznati njihove specifične potrebe, poleg tega pa jih je lažje pritegniti k dejavnostim, ki jih organizacije izvajajo.

- Glede problema spanja zunaj so člani fokusne skupine menili, da rešitev ni samo v več razpoložljivih ležiščih ali namestitvah, temveč predvsem v možnostih spanja, ki bi bilo prilagojene potrebam te populacije, predvsem v smislu še nižjega praga in vstopnih zahtev. Prisotni so si bili enotni, da je značilnost situacije v Ljubljani popolno pomanjkanje ustrezne, prilagojene in namenske infrastrukture, ki bi omogočala tudi populaciji z najbolj specifičnimi

potrebami trajneje obdržati nastanitev oziroma možnost prenočevanja. Gre za lažji dostop do prilagojenih možnosti za spanje, ob nujnem pogoju ustrezne infrastrukture ter tudi ustrezne lokacije (v mestu). Pri tem pa je pomembno, da so prostori oziroma infrastruktura že v samem izhodišču namenjeni in s tem ustrezni načrtovani dejavnosti ... To pomeni, da bi se morali prostori oblikovati in načrtovati glede na potrebe ljudi in namena dejavnosti in ne obratno, kot je bila praksa do sedaj.

- Glede zamisli o več dnevnih centrih ali več ponujenih aktivnosti tam, so bila mnenja diferencirana. Rešitev morda ni enostavno samo v kakem dodatnem dnevnem centru, temveč v razširitvi mreže točk, med katerimi bi dnevni brezdomci tekom dneva krožili in med katerimi bi se morda oblikovale podskupine, ki bi pogosteje prihajale v kak center, ker bi ga na nek način »vzele za svojega«.

- Podobno tudi ni rešitev v več ponujenih aktivnostih, temveč v ponudbah, ki so zdaj izrazito deficitarne. Med takimi je skupina precej soglasno omenila zelo pomanjkljive in nezadovoljive možnosti za higieno, umivanje in tuširanje. Teh možnosti je v Ljubljani gotovo premalo. Vendar ne gre le za higieno (kopalnice in tuše) samo po sebi, ampak za razvoj točke/dejavnosti, kamor bi ljudje prišli, kjer bi z njimi vzpostavili stik in jim lahko ponudili še kaj drugega. In bi v tem času pač ne bili na cesti. Vendar je tudi tuširanje za nekatere uporabnike zahtevno in prezahtevno, zato je potrebno poleg dostopnih tušev tudi aktivno sprejemanje brezdomnih oseb, upoštevanje individualnih posebnosti in nudenje ustrezne podpore.

- Zelo pomembno je timsko, sodelovalno delo med različnimi organizacijami ter usmerjenost v dolgoročno in dolgotrajno podporo. Za marsikoga, predvsem za take, ki so na cesti prebili že veliko časa, je za premik naprej (in iz ceste) potrebno dolgotrajno, tudi večletno opogumljanje in podpora, preizkušanje več vrst ponudb ter postopno in počasno napredovanje. Vendar tako delo lahko pokaže rezultate tudi v primerih oseb, ki se zdijo brez možnosti napredka.

- Posebna tema se nanaša na potrebo po delu s posebnimi podskupinami brezdomnih, ki v obstoječi mreži dnevnih centrov nekako izpadejo oz. ni mogoče ustrezno odgovoriti na njihove potrebe. Med njimi so: brezdomske družine, predvsem brezdomni starši z manjšimi otroci, pogosto tudi samohranilke ali samohranilci. Zanje obstoječi dnevni centri NIKAKOR niso primeren prostor in bi zanje rabili posebne družinske prostore (ki zdaj niso nikjer na voljo). Druga taka skupina so brezdomne ženske, domnevno s precej izkušnjami spolnega nasilja, za katere trenutno nimamo ustreznih (nizkopražnih) programov. Tretja taka skupina so aktivni in intenzivni uporabniki nedovoljenih drog in alkohola, za katere bi potrebovali tako imenovane »moke dneвне centre« ali varne sobe za uporabo nedovoljenih drog. Trenutno del funkcije varnih sob izpolnjuje lokacija »za zidom na Metelkovi«, ki pa ji seveda manjkajo vsi atributi varnosti. Razmere tam so po mnenjih terenskih delavcev izrazito slabe in nedostojne in bi jih bilo nujno potrebno urediti. Pogosto omenjena posebna skupina so še brezdomni tujci (predvsem državljani drugih držav EU), ki predstavljajo razmeroma nov pojav, o katerem vemo le malo.

- Za izvajanje sistematičnega, namenskega in dolgotrajnejšega terenskega dela ter za zgoraj omenjene druge širitve programov dela so nujne kadrovske okrepitve oz. povečanje sredstev, namenjenih že obstoječim ali novim programom. Za razvoj in izvajanje kvalitetnega terenskega dela je potreben razvoj ustreznih strokovnih in kvalificiranih kadrov in redne zaposlitve, ne pa samo javna dela ter druge prekarne oblike dela.

ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA ZA UKREPANJE

Brezdomstvo razumemo najprej kot družbeno pogojen pojav, ki je povezan z značilnostmi družbene strukture in široko opredeljenih pogojev življenja v določenem času in prostoru. Gre za pojav, ki je tesno povezan z naraščanjem revščine, z neenakostjo porazdelitve sredstev in dostopa do virov družbene moči ter tako s povečevanjem družbene neenakosti. Razumemo ga v veliki meri kot posledico tekmovalnega kapitalizma in ekonomskega sistema, ki proizvaja »odvečne« ljudi. Brezdomstvo je tudi pojav, ki narašča v času ekonomskih kriz ter v družbenih pogojih, ki povzročajo trganje socialnih mrež ter oblik solidarnosti med ljudmi. Šele znotraj takih pogojev pridejo do izraza tudi individualne značilnosti ljudi, saj nismo vsi enako opremljeni za življenje v tako zaostrenih pogojih in nimamo vsi enakih izhodiščnih pogojev, pri čemer mislimo na življenje v izvorni družini, socialni habitus, socialne razlike, ki se kažejo kot neenakosti med različnimi okolji in podobno.

V Sloveniji smo pravzaprav priča vsem zgoraj omenjenim neugodnim družbenim pogojem, zato ni čudno, da brezdomstvo, ki se je začelo pojavljati pred dvema desetletjema in pol, še vedno kaže mnoge znake naraščanja ter pojavljanje svojih novih oblik, kot je tudi brezdomstvo družin. Rasti obsega in števila oblik brezdomstva sicer sledi tudi rast števila in obsega programov namenjenih brezdomstvu, vendar je razkorak med možnostmi in potrebami (npr. na področju dostopa do trajnih in varnih nastanitev) velik.

V razmerah, ko na ulico prihajajo novi in novi ljudje, ki pogosto ob prihodu v Ljubljano izgubijo tudi še delčke morebiti še delno delujočih socialnih mrež, ter ob pojavu medgeneracijskega prenosa revščine in brezdomstva (ko se pojavljajo že ljudje druge ali tretje generacije brezdomcev), je težko pričakovati, da bo pojav cestnega in dnevnega brezdomstva izginil. V teh razmerah bi moralo biti veliko bolj »škandalozno« in mobilizacije vredno dejstvo, da še vedno obstajajo ljudje, ki preživljajo dneve na ulicah in spiyo na prostem, kot pa dejstvo, da mimoidoče motijo ali vznemirjajo.

Zato razumemo akcijo, o kateri tu poročamo, najprej kot spodbudo za razmislek o družbenih pogojih, ki brezdomstvo porajajo, šele drugotno pa kot iskanje rešitev življenjskih stisk konkretnih posameznikov, ki smo jih našli na cestah. Te bodo namreč v razmerah

naraščajočega brezdomstva kmalu nadomestili, ali se jim pridružili drugi. Morebitne lokalne, na konkretne lokacije usmerjene iniciative in dejavnosti imajo – v odsotnosti strukturnih ukrepov – lahko le vlogo »gašenja požarov« ali javno najbolj vidnih manifestacij neugodnih družbenih pogojev.

* * * * *

V okviru terenske akcije smo izvedli 92 obiskov 16 različnih lokacij v središču Ljubljane, kjer smo vzpostavili 480 stikov z približno 75 različnimi osebami. Gre za brezdomce oziroma ljudi, ki živijo na način dnevnega brezdomstva, kar pomeni, da dneve preživljajo na cesti kot brezdomni, čeprav sicer lahko imajo urejeno nastanitev (ali vsaj kje spati, npr. posteljo v zavetišču za čez noč). Večina teh ljudi ima dostop do nastanitve, obstaja pa še njihova manjšina, ki iz različnih razlogov spi zunaj, na prostem. Za večino od slednjih velja, da so kdaj že imeli dostop do možnosti prenočevanja, vendar jih niso bili sposobni obdržati, praviloma zaradi svojih posebnih potreb po različnih oblikah podpore. Za večino teh 75 oseb velja, da so v pogostih stikih z organizacijami, ki delajo na tem področju, in da prejemajo od njih posamezne oblike podpore, vseeno pa med njimi najdemo osebe ali podskupine, za katere še ni na voljo potrebnih oblik podpore ali pa pri njih najdemo nekatere nezadovoljene potrebe, za katere bi po našem mnenju morale biti na razpolago ustrezne programske ponudbe.

Zadrževanje brezdomnih na ulicah je za meščane lahko moteče. Posamezne skupine lahko trajneje »zasedejo« določene lokacije ali koticke trgov in parkov (npr. določeno klopco v Miklošičevem parku ali del stopnic pred Frančiškansko cerkvijo na Prešernovem trgu), za ljudi pa je lahko moteče njihovo glasno govorjenje in drugi znaki opitosti, vsiljiva prodaja časopisa ali različne oblike beračenja, pa tudi samo pitje alkohola v javnosti ali ležanje na tleh. Večinoma so se na obiskanih lokacijah pojavljale tudi take oblike vedenja, medtem ko so oblike bolj neposredno nasilnega ali vsiljivega vedenja opažene zelo redko (oz. jih med obiski sploh nismo opazili), in jih je praviloma mogoče pripisati le maloštevilnim posameznikom.

Preživljanje dneva na javnih prostorih in še posebej spanje na prostem načelno kaže na pomanjkljive možnosti dostopa do drugačnega, bolj varnega prenočevanja in do drugačnih oblik uresničevanja potrebe po stikih, pripadanju in druženju. Predvsem spanje zunaj se praviloma šteje kot ogrožajoča oblika vedenja in je zato praviloma namen vseh politik brezdomstva zmanjšati obseg tega pojava, povečati možnosti za vključevanje brezdomnih v različne programe oz. povečati dostopnost in privlačnost programov za brezdomne. Tako mislimo tudi izvajalci te akcije, o kateri tu poročamo.

Predstavniki štirih pri projektu sodelujočih organizacij smo oblikovali nabor predlogov za ukrepanje v zgoraj opisanem smislu. Ta je zelo podoben naboru predlogov, ki jih dajejo

podobne tuje raziskave in v bistvu zahteva (še) bolj intenzivno in asertivno, proaktivno delovanje programov, ki bi se morali (še) bolj približati potrebam te posebno ranljive populacije, ki jo predstavljajo cestni brezdomci. Ob teh predlogih pa se zavedamo, da je cilj »spraviti vse brezdomce s ceste«, pa kakorkoli že to razumemo, neuresničljiv. Uresničljiv pa je ta cilj, da se mnogim z dolgotrajnim in usklajenim delovanjem pomaga pri življenjskem premiku naprej, pač po majhnih korakih in praviloma začeni z dostopno nastanitvijo. Predlogi in priporočila za ukrepanje so:

1. Povečanje dostopnosti nastanitev in prenočišč, posebej še zelo nizkopražnih in s prilagojeno infrastrukturo. Nizkopražnost se nanaša na to da bi morala biti taka prenočišča ali nastanitve povezane s čim manj pogoji, ki bi jih morali brezdomni izpolnjevati, če bi jih hoteli uporabljati, kar se lahko nanaša npr. na čas odprtosti, čas dovoljenega dostopa in uporabe prostora, tudi na stanje opitosti ali »zadetosti«. Idealne in verjetno potrebne bi bile enote za posamično zadrževanje, prenočevanje ali bivanje, kjer bi se ljudje lahko počutili varno, hkrati pa ne bi mogli ogrožati ali motiti drugih. Lokacija takih prenočevalnih kapacitet bi morala biti blizu centra mesta, kjer se ljudje sicer zadržujejo, hkrati pa zadosti odmaknjenosti od drugih stavb ali enot, da ne bi prihajalo do motenja javnosti. Idealno bi tam moral biti dostopna možnost za nudenje praktične pomoči, pa tudi možnost enostavnega napotovanja in dostopa do drugih, bolj specializiranih oblik podpore (npr. zdravstvene storitve).
2. Več proaktivnega, asertivnega, sistematičnega in kontinuiranega ter vztrajnega »terenskega dela z vizijo«, ki obsega usmerjenost v dolgoročno delovanje in v iskanje individualno prilagojenih rešitev za bivalne in tudi bivanjske probleme. Programi terenskega dela sicer v Ljubljani obstajajo, a so glede na potrebe pomanjkljivo kadrovske in finančno podprti. Velik del terenskega dela se usmerja v delo s posamezniki in v peripatetične oblike dela (npr. spremljanje v zdravstvene ustanove, obiskovanje v zaporih, itd.), ni pa dovolj možnosti za sistematično in stalno prisotnost na različnih lokacijah na terenu. Terensko delo z vizijo pomeni stalno obiskovanje in vzdrževanje stikov s posamezniki na cesti ter stalno dostopnost do različnih storitev izven ceste, s prepričanostjo, da bodo ljudje sčasoma sprejeli ponujene možnosti, začeli zaupati in se po malih ali večjih korakih začeli premikati v smeri aktivnosti, prenočevanj in nastanitev izven ceste.
3. Razvijanje mreže dnevnih centrov oz. specifičnih programskih ponudb za dnevno bivanje. Pri vseh oblikah ponujenih prostorov za druženje in preživljanje dnevnega časa izven ceste je bistvena zahteva, da se ustvarijo varne in resnične alternative življenju na cesti. Ljudje bi se tam morali čutiti čim bolj sprejeti in spoštovani ter vključeni v čim več vidikov odločanja o sebi in svojem življenju. Tam bi morale obstajati stvarne možnosti za navezovanje stikov in gradnjo socialnih mrež, zelo pomembne pa bi bile tudi možnosti za prilagojeno zaposlovanje oz. dostop do zaslužka na način, ki je legalen in čim manj moteč za javnost.

4. Posebna oblika takih prostorov so varni prostori za osebe, ki so aktivni uporabniki dovoljenih in nedovoljenih drog, kot so »mokri« dnevni centri ali varne sobe za injiciranje nedovoljenih drog. V njih bi bilo dovoljeno pitje alkohola (kar sicer delajo na ulici) in uporaba nedovoljenih drog, ki se sicer dogaja v »bazah« in drugih, precej manj varnih na pol javnih prostorih.
5. S tem v zvezi opozarjamo na problem lokacije »za zidom na Metelkovi«, kjer je situacija zelo slaba ter tudi nevarna, in sicer predvsem za uporabnike tega prostora. Prostor bi bilo potrebno smiselno urediti, predvsem tudi z opremo za shranjevanje odpadkov, med njimi še posebej nevarnih odpadkov, kot so uporabljene injekcijske igle.
6. Med bolj specifičnimi pomanjkljivostmi v ponudbi programov naj omenimo premalo možnosti za higieno, tuširanje in umivanje, ki ga je jasno omenilo več sodelujočih organizacij. Potrebno bi bilo omogočiti več možnosti (prostorov) za osebno higieno, ki bi morali biti za brezdomne zlahka dostopni in kjer bi bilo mogoče nuditi še različne druge oblike podpore.
7. Tekom terenskega dela smo spet naleteli na posebne, doslej spregledane ali razmeroma nove skupine brezdomnih, za katere trenutno ni na voljo potrebnih odgovorov. Ena taka skupina so brezdomne družine, brezdomni starši (pari ali tudi samohranilci_ke) z (najpogosteje) predšolskimi otroci, ki jih je očitno vedno več in za katere obstoječi dnevni centri nikakor niso primerna oblika preživljanja dnevnega časa (ali sploh obiskovanja). Za brezdomne družine bi bilo potrebno odpreti nove programe, npr. dnevni center, ki bil družinam prijazen in prilagojen, in ki bi lahko poskrbel tudi za potrebe otrok.
8. V več organizacijah so opozarjali na pojav tujcev, nedržavljanov RS med cestnimi brezdomci. Gre predvsem za državljane držav EU, trenutno predvsem za ljudi iz Bolgarije in Romunije, ki imajo omejene možnosti dostopa do različnih ponudb in storitev v Sloveniji. Drugi brezdomni uporabniki programov za brezdomne jih pogosto doživljajo kot tekmece v dostopu do virov podpore, ki jim jih nudijo organizacije. V komunikaciji z njimi je težava jezik, predvsem pa velika negotovost njihovega položaja. Potrebno bi bilo zbrati več informacij in se opredeliti v zvezi s položajem tujcev, predvidoma s splošnim ciljem, da se tujcem ohranja dostopnost do obstoječih programov in da se osebe programov dodatno izobrazijo in senzibilizirajo za nediskriminatorno delovanje na tem področju.

Med splošnejša priporočila, o katerem sicer nismo izvajalci akcije posebej razpravljali, pa je uvrstiti zahtevo po razvijanju sodelovalnega dela (z uporabniki), ter po sodelovanju in usklajenih akcijah med izvajalci programov na tem področju. Saj ne, da bi tega doslej v Ljubljani očitno manjkalo, vendar menimo, da je mogoče problem vidnega in motečega brezdomstva v določeni meri zmanjšati s postavitvijo ustreznih prioritet ter skupnim načrtovanjem aktivnosti. Akcija, o kateri tu poročamo, je gotovo bila ena od takih povezujočih dejavnosti in dober korak k spoznavanju problema vidnega in motečega brezdomstva.

Priloga 1: Izvedeni terenski obiski ter število ljudi, s katerimi je bil tam vzpostavljen stik

Datum obiska:	Ura obisk:	Lokacija obiska:	Število ljudi na lokaciji:	Organizacija, ki je obisk izvedla:
15.5.2015	8:00h - 9:00h	Metelkova »za zidom«	15	Stigma
15.5.2015	13:00h - 15:00h	Metelkova »za zidom«	10	Stigma
19.5.2015	12:15h	Slomškova ulica – pred trgovino Mercator	5	Kralji ulice
19.5. 2015	11:30h	Prešernov trg	4	Stigma
19.5. 2015	12:30h	Kongresni trg	6	Stigma
19.5. 2015	13:00h	Metelkova zid	15	Stigma
19.5. 2015	13:30h - 14:45h	Kongresni trg	6	Kralji ulice
21.5.2015	15:00h	Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	11	Kralji ulice
21.5.2015	17:00h	Prešernov trg	5	Kralji ulice
22.5.2015	19:00h	Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer	5	Kralji ulice
25.5.2015	15:00h	Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	10	Kralji ulice
26.5. 2015	9:30h	Ambrožev trg – park in okolica	3	Zavetišče
26.5. 2015	13:00h	Miklošičev park	1	Kralji ulice
26.5.2015	13:30h	Prešernov trg	4	Kralji ulice
26.5. 2015	13:30h	Slomškova ulica – pred trgovino Mercator	1	Kralji ulice
26.5.2015	18:00h	Ambrožev trg – park in okolica	4	Zavetišče
27.5.2015	9:00h	Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj	0	Zavetišče
27.5.2015	9:10h	Ambrožev trg – park in okolica	2	Zavetišče
27.5.2015	9:30h	Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer	1	Kralji ulice
27.5.2015	17:00h	Ambrožev trg – park in okolica	2	Zavetišče
28.5.2015	11:00h	Ambrožev trg – park in okolica	1	Zavetišče
28.5.2015	12:00h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	4	Zavetišče
28.5.2015	12:00h – 13:00h	Miklošičev park	2	Kralji Ulice
28.5.2015	13:00h – 14:00h	Slomškova ulica – pred trgovino Mercator	6	Kralji Ulice
28.5.2015	18:30h	Ambrožev trg – park in okolica	3	Zavetišče
29.5.2015	8:00h - 9:00h	Metelkova »za zidom«	15	Stigma
29.5.2015	13:00h - 15:00h	Metelkova »za zidom«	20	Stigma

29.5.2015	14:00h	Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	4	Kralji ulice
29.5.2015	18:00h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	1	Zavetišče
29.5.2015	18:15h	Ambrožev trg – park in okolica	2	Zavetišče
30.5.2015	10:15h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	4	Zavetišče
30.5.2015	11:00h	Ambrožev trg – park in okolica	1	Zavetišče
31.5.2015	18:30h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	3	Zavetišče
1.6.2015	10:00h	Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj	1	Zavetišče
1.6.2015	10:15h	Ambrožev trg – park in okolica	3	Zavetišče
2.6.2015	11:00h	Ambrožev trg – park in okolica	4	Zavetišče
2.6.2015	12h do 12:15h	Prešernov trg	7	Stigma
2.6.2015	12:15 do 12:45h	Kongresni trg	2	Stigma
2.6.2015	13:00h do 15:00h	Metelkova zid	15	Stigma
2.6.2015	15:00h	Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer	2	Kralji ulice
2.6.2015	16:15h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	2	Zavetišče
2.6.2015	16:45h	Ambrožev trg – park in okolica	2	
3.6.2015	10:30h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	5	Zavetišče
3.6.2015	12:30h	Prešernov trg	3	Kralji ulice
3.6.2015	12:45h – 14:00h	Kongresni trg	4	Kralji ulice
3.6.2015	15h	Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	6	Kralji ulice
4.6.2015	15:30h	Ambrožev trg – park in okolica	1	Zavetišče
4.6.2015	16:30h	Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer	2	Kralji ulice
4.6.2015	16:50 - 17:45h	Kongresni trg	9	VZD
4.6.2015	17:45 do 18:00h	Plečnikov podhod	2	VZD
5.6.2015	8:00h - 9:00h	Metelkova »za zidom«	20	Stigma
5.6.2015	13:00h - 15:00h	Metelkova »za zidom«	15	Stigma
5.6.2015	15h	Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	8	Kralji ulice
7.6.2015	20h	Njegoševa ulica – pred trgovino Hofer	4	Kralji ulice
8.6.2015	9:30h	Ambrožev trg – park in okolica	3	Zavetišče
9.6.2015	9:30 do 10:00h	Plečnikov podhod	4	VZD
9.6.2015	10h	Vhod v trgovino Spar – Garažna hiša Kapitelj	2	Zavetišče
9.6.2015	10:45h	Ambrožev trg – park in okolica	3	
9.6.2015	12h	Kongresni trg	8	Stigma
9.6.2015	13:30h	Metelkova zid	20	Stigma
9.6.2015	13:30h	Tivoli-parkomat	1	Kralji ulice
9.6.2015	15.00 -	Garaža pod Kongresnim trgom	10	VZD

	18.00h			
9.6.2015	18h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	4	Zavetišče
9.6.2015	18:30h	Ambrožev trg – park in okolica	4	Zavetišče
10.6.2015	8h	Fabianijev most	4	Kralji ulice
10.6.2015	10:40h	Ambrožev trg	1	Zavetišče
10.6.2015	15:15h	Prešernov trg	2	Kralji ulice
10.6.2015	16:00h	Kongresni trg	8	Kralji ulice
10.6.2015	16h	Garaža hiša Kongresni trg	7	VZD
10.6.2015	18h	Ambrožev trg – park in okolica	2	Zavetišče
11.6.2015	9:30h	Ambrožev trg – park in okolica	0	Zavetišče
11.6.2015	14:30h	Okolica dnevnega centra Kraljev ulice	5	Kralji ulice
11.6.2015	18:15h	Ambrožev trg – park in okolica	4	Zavetišče
12.6.2015	10h	Ambrožev trg – park in okolica	2	Zavetišče
12.6.2015	17h	Plečnikov podhod	10	VZD
12.6.2015	17:30h	Plečnikov podhod	10	VZD
12.6.2015	18:45h	Park »okrogla« pri Poljanskem nasipu	5	Zavetišče
15.6.2015	10:30h	Ambrožev trg – park in okolica	3	Zavetišče
15.6.2015	17:30h	Ambrožev trg – park in okolica	4	Zavetišče
16.6.2015	9:30h	Ambrožev trg – park in okolica	0	Zavetišče
18.6.2015	13h	Prešernov trg	7	Kralji ulice
18.6.2015	19:30h	Miklošičev park	2	Kralji ulice
18.6.2015	19:40h	Prešernov trg	10	Kralji ulice
18.6.2015	20:15h	Ambrožev trg – park in okolica	1	Kralji ulice
18.6.2015	20:20h	Fabianijev most	2	Kralji ulice
18.6.2015	20:30h	Kongresni trg	4	Kralji ulice
18.6.2015	21h	Slomškova ulica – pred trgovino Mercator	0	Kralji ulice
18.6.2015	21h	Park Tabor	0	Kralji ulice
21.6.2015	8:00h - 9:00h	Metelkova »za zidom«	10	Stigma
21.6.2015	13:00h - 15:00h	Metelkova »za zidom«	15	Stigma
Ni podatka	17:00h do 18:00h	Kongresni trg	6	VZD
Ni podatka	17h	Plečnikov podhod	4	VZD

Priloga 2: Pregled sodelujočih pri akciji

Pri dogovarjanju o akciji in na fokusnih skupinah so sodelovali:

- Bojan Dekleva, Društvo Kralji ulice
- Nika Drobež, Društvo Kralji ulice
- Goran Jaćimović, Društvo Kralji ulice
- Boris Kosec, Zavetišče za brezdomne v Ljubljani
- Hana Košan, Društvo Kralji ulice
- Bojan Kuljanac, Društvo Kralji ulice
- Simona Stegne, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote

Pri izvedbi terenskega dela so sodelovali:

- Gregor Bregar, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Nina Černe, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Neža Dacar, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Nika Drobež, Društvo Kralji ulice
- Goran Jaćimović, Društvo Kralji ulice
- Bojana Klančar, Društvo Stigma
- Boris Kosec, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani
- Hana Košan, Društvo Kralji ulice
- Klavdija Krapež, Društvo Kralji ulice
- Martina Lozej, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Nejc Novak, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Boštjan Peternelj, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Peter Recer, Društvo Stigma
- Andrej Sitar, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Simona Stegne, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote
- Anton Šter, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani
- Mitja Verbovšek, Zavetišče za brezdomce v Ljubljani
- Rok Žlender, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote

Zaključno poročilo sta oblikovala Hana Košan in Bojan Dekleva, upoštevajoč pripombe Borisa Kosca in Špele Razpotnik.